

P. BONAVENTURA VAN OOSTENDE († 1771) EN ZIJN CEREMONIEEL DER VLAAMSCHEN KAPUCIÏNEN

PATER BONAVENTURA VAN OOSTENDE (Joannes Baptista Flanderin) is meest bekend als schrijver van een paar ascetische schriftjes, heel verdienstelijk voor zijn tijd. Het meest bekende, de *Maniere om christelyck te leven*, had zestien uitgaven — wat voor een Nederlandsch boek wel heel veel is. Het is vooral merkwaardig, door den rijken keus overwegingen dien het bevat; en de groote verspreiding van het boek in acht nemend, mag men gerust bevestigen dat de Pater een grooten invloed gehad heeft op het gebedsleven onzer voorvaderen (1).

Bonaventura, geboren in 1709, werd in 1730 te Leuven ingekleed. Reeds in 1740 te Aalst tot lector aangesteld, bleef hij zeven jaar lang in functie, totdat heel de leergang in de filosofie en de theologie voltrokken was. De deugd en voorzichtigheid van den jongen pater werd spoedig opgemerkt en het duurde niet lang, of hij werd tot verschillende waardigheden der provincie bevorderd. Achtereenvolgens vinden wij hem als gardiaan te Kortrijk (1747-1749), Oostende (1749-1752) en Mechelen (1752-1753). In 1755 werd hij definitior en tevens gardiaan en novicemeester te Leuven (1755-1758). In al die verschillende bedieningen muntte hij uit door gestrengheid van leven en groote naastenliefde, door ijver voor de kloostertucht en waakzame voorzichtigheid. Het zou niet lang aansleepen, of de gewezen leeraar zou tot de hoogste waardigheid der provincie verkozen worden.

Dat gebeurde in het jaar 1758. Het kapittel werd te Brussel gehouden op 2 Juni. Bij de Kapucijnen is het de gewoonte, eerst de vier raadsleden of « definitoren » te kiezen en eerst daarna den provinciaal. In de eerste stemming bekwamen drie paters juist evenveel stemmen, nl. ieder 25. Het waren, buiten P. Bonaventura, de PP. Paulus van Aalst (naderhand gekozen tot 4^e definitior) en

(1) Een uitgebreide studie over dezen ascetischen schrijver verschijnt spoedig in *Ons Geestelijk Erf*.

Theodoor van St.-Truiden (naderhand 1^e definator). Doch in de stemming voor het provinciaal werd P. Theodoor zelfs niet genoemd ; Paulus had slechts 13 stemmen ; en Bonaventura, die er 28 kreeg, was alzoo reeds den eersten keer gekozen.

Ik moet eens gezegd hebben, schijnt het (2), dat men over P. Bonaventura een heel boek zou kunnen schrijven. Daarmee zal ik wel bedoeld hebben : als men alles zou willen verhalen wat hij als gardiaan, definator en vooral als provinciaal verricht heeft. Zoo uitvoerig zal ik hier niet zijn, maar mij slechts bezighouden met één bijzonder punt : het ceremonieel der Vlaamsche Kapucijnen, dat door hem werd atgekondigd.

Het bestuur van den nieuwen provinciaal scheen wat streng. Dat merkt men al dadelijk aan een reeks voorschriften (3), die zeer spoedig na zijn verkiezing werden uitgevaardigd. Het was als een algemeen gewetensonderzoek der religieuzen. Meer dan eens had hij nog later de gelegenheid om in te grijpen, waar hij misbruiken meende te ontwaren (4).

Dat zijn voorschriften ons soms wat streng schijnen, is zeker. Hij beschouwde het b.v. als een zondige akte van eigendom, die dus regelrecht streed tegen de belofte van armoede en ook erge straffen meebracht, als men stout genoeg was, om op eigen hand den naad van zijn kleed los te doen, om het te veranderen (5).

Wij lezen in een oud levensbericht (6), dat P. Bonaventura uiterst streng was op dat punt der armoede en der eenvoudigheid ; meer dan eens zelfs heeft hij daarom betwistingen, klachten, ja zelfs beleedigingen, moeten verdragen. Maar vol geduld en nederigheid, als hij was, ging hij toch voort in zijn ijver om alle misbruiken ongenadig uit te roeien, waar hij er meende te ontwaren, tot luister

(2) *Franciscaansch Leven*, Dl. XI (1928), blz. 371. Het is natuurlijk bij verwarring dat daar gezegd wordt, dat P. Bonaventura slechts in 1759 tot provinciaal werd verkozen.

(3) ACB. III. 1008, pp. 87-93 ; I. 1656-1661.

(4) Zie b.v. ACB. I. 1671-1672 (vleeschderven en stilzwijgen) ; I. 1676-1679 en III. 1008, pp. 105-106 (tegen het onmatig uitgaan en het aanvaarden van drank in stad) ; III. 1008, p. 98 (misbruiken te Brussel) enz.

(5) ACB. III. 1008, p. 93, § 3.

(6) ACB. I. 871bis.

der orde en welzijn der zielen. Wraakgierigheid was hem heelemaal onbekend ; zoowel verslaptte als ijverige religieuzen, zoowel tegenstrevers als aanhangers, omsloot hij in dezelfde algemeene rechtzinnige liefde. Hoe strenger hij voor zich zelf was, hoe teerder medelijden hij voelde voor de anderen — wat zekerlijk een teeken is van ware deugd.

Een der grootste verdiensten van den nieuwen Provinciaal, waardoor hij ook van de nazaten rechtzinnigen dank heeft verdiend, is, het samenstellen en uitgeven van het Ceremonieel der provincie, dat de leden van het voorgaande kapittel dringend gevraagd hadden ; want totdantoe bezaten de Vlaamsche Kapucijnen zoo'n onmisbaar handboek nog niet. Zoo'n werk vroeg natuurlijk veel zorg en veel arbeid. Het is natuurlijk, dat hij hierin wel bij andere kloosterlingen hulp zal gevonden hebben, maar daarover zijn ons geen gegevens overgeleverd. Wel weten we, dat verscheidene voorschriften die hij bij het begin van zijn provinciaalaat uitvaardigde, seffens in dat ceremonieel opgenomen werden. Dat is b.v. het geval met zijn voorschriften nopens het opleiden der studenten. Het moet ons natuurlijk niet verwonderen, dat een oud-lector en oud-magister, zooals P. Bonaventura feitelijk was, aan die kapitale kwestie van de opleiding der jeugd al zijn aandacht geschonken heeft ; het tegenovergestelde zou ons eer moeten bevremden.

In het jaar 1760 werden er ook voorschriften voor de novicen door het definitorium uitgevaardigd (7) ; uitvoerig wordt de kleding, professie, dagorde en opleiding in het algemeen behandeld.

Reeds op 20 Sept. 1758 was er een decreet verschenen nopens de studies, een tekst die ook in het Ceremonieel opgenomen werd (8). Daarin zien we o.a. dat de zoogezegde lector in de *H. Schrift* ook een belangrijk stuk uit de dogmatiek aan te leeren had en dat hij daarenboven ook den cursus van gewijde welsprekendheid gaf. Als handboek voor het Oud-Testament werd de bekende *Analogia* van Becanus voorgeschreven. Wat de welspre-

(7) ACB. III. 1008, pp. 99-103.

(8) ACB. I. 1667-1668 ; III. 1008, pp. 94-95 ; *Caeremoniale* (Lovanii [1756], pp. 270-273 (met eenige wijzigingen).

kendheid zelf betreft, moest ieder student in de theologie telken jare ééns in den refter een sermoentje preeken van een kwartier. Ook worden publieke theses vermeld, in tegenwoordigheid van alle kloosterlingen en zelfs van leeken ; groote vrijheden en voorrechten werden voor die discussies aan lectoren en studenten toegestaan (9). Doch van een anderen kant, wilde men te dien tijde den studenten geen vacantie verleenē (10).

Aan die verschillende voorschriften wordt hier herinnerd omdat ze in het Ceremonieel opgenomen werden, ja zelfs, uitgevaardigd werden juist in voorbereiding van dat groote werk.

Wordt vervolgd.

P. HILDEBRAND.

(9) ACB. III. 1008, p. 95, § 9 : « In disputationibus coram fratribus in refectorio M. V. P. Lectores erunt liberi a choro per octiduum ante illas et duo defendentes triduo ; in disputationibus publicis S. Theologiae dumtaxat ad quas exteri vocari possunt et theses impremi [sic] poterunt (pro quarum sumptibus quilibet studiosorum leget unam missam ; reliquum supplebit conventus), M. V. P. Lectores erunt liberi tribus hebdomadibus et duo defendentes per octiduum et etiam die post disputationem ; ita tamen, ut omnes indies intersint vesp̄eris et uni horae orationis mentalis. Insuper PP. Lectoribus dabitur tribus diebus portio charitatis, defendentibus pridie et ipsa die disputationis ». Cfr. *Caeremoniale*, p. 273.

(10) ACB. I. 1673-1675 ; III. 1008, p. 98. Een ander voorschrift van P. Bonaventura, dat van belang is voor de geschiedenis van studie en wetenschap in de provincie, en dat ook in het Ceremonieel opgenomen werd, legt op, de bibliotheken derwijze te schikken, dat ieder boek met een letter en een volgnummer geteekend zij (ACB. III. 1008, p. 93 ; *Caeremoniale*, pp. 282-283).

P. BONAVENTURA VAN OOSTENDE († 1771) EN ZIJN CEREMONIEEL DER VLAAMSCHE KAPUCIJNEN

EN « groot werk » zeggen we ; en in zijn *Monitum ad Lectorem*, zegt de bewerker, te recht, dat hij hier « omnes Caeremonias Sacras et laudabiles usus Provinciae » « *non modico labore* » (alle heilige ceremoniën en lofwaardige gebruiken der Provincie met niet weinig moeite) verzameld heeft. En toch schijnt de arbeid heel rap vooruitgegaan te zijn. Het uitgeven van zoo'n Ceremonieel geschiedde immers, zooals herhaaldelijk gezegd wordt, op het verlangen van het kapittel, voorzeker het laatste, dat den 2 Juni 1758 te Brussel gehouden werd ; en in negen maand was de arbeid reeds zóó verre gevorderd, dat op 3 Maart de bisschoppelijke censor het werk reeds overzien en goedgekeurd had. Het schijnt ons toch niet zeker, dat de tekst toen reeds heel drukvaardig was ; anders zou men moeilijk begrijpen, dat de twee censoren der Orde, Martinius van Brussel en Theodoor van St.-Truiden, eerst op 9 Sept. hun goedkeuring hebben gegeven. Den dag daarop (10 Sept.) bekwam het werk ook de goedkeuring van het definitorium, te Antwerpen vergaderd. Doch om het boek nog meer blijvend gezag te geven, werd ook de goedkeuring gevraagd van den Minister-Generaal, Seraphinus van Ziegenhals (a Capricolle) ; die werd verleend op 13 October. De tekst dier goedkeuring staat afgedrukt, samen met de andere, voor in het boek ; doch de oorspronkelijke, eigenhandig ondertekende goedkeuring berust nog in ons archief (11).

Nu moest het boek nog gedrukt worden. Dat was een voltrokken feit einde Mei daarop ; en 26 Mei 1760 kon het definitorium te Mechelen bijeenkomen, om de laatste schikkingen te nemen nopens

(11) ACB. I. 5950. Dat document draagt het papieren zegel der Orde ; en men ziet dat in het gedrukte handboek twee veranderingen aan den oorspronkelijken tekst gedaan werden ; vooreerst heet het boek *Rituale*, niet *Caeremoniale*, zooals in de gedrukte goedkeuring staat ; en het schrijven van P. Generaal is gedagteekend « *Florentiae in conventu Montis-Ugonum* » ; in België, waar men het klooster van Montigni zoo goed niet kende en wellicht ook den naam niet best kon lezen, heeft men dat maar weggelaten en slechts de stad Florence vermeld.

het afkondigen van het nieuwe handboek (12). Dat werd gedaan den 28en; tevens werd voorgeschreven, om de onkosten te dekken, dat ieder pater een H. Mis zou lezen en dat alle gardiaans daarenboven, op hun kosten, zooveel HH. Missen zouden laten lezen, als er exemplaren in het huis noodig waren (13).

Het is klaar, dat de bewerker meest eenvoudig compitatie-werk verricht heeft; hij codificeert de bestaande gebruiken, lascht eenige onlangs uitgekomen voorschriften in en vooral gebruikt hij andere dergelijke handboeken van vreemde provinciën der Orde. Eéns ook (blz. 134) wordt verwezen naar een boek van P. Andreas van Dendermonde.

Het is spijtig, dat niemand tothiertoe een algemeene studie ondernomen heeft over de verschillende Ceremonieels onzer ordes-provinciën; er is daar natuurlijk veel gemeengoed, dat men overal terugvindt. Het handboek der Luiksche provincie, uitgegeven in 1709 (14), was voor Vlamingen weinig bruikbaar, vooral omdat het in het Fransch opgesteld is. Meer gelijkenis met ons nieuwe handboek vindt men bij dat van Keulen, reeds gedrukt in 1689 (15). Maar zooverre ik weet, komt ons Vlaamsch Ceremonieel 't dichtst bij dat van Zwitserland (16), dat men dus als de bijzonderste bron mag aanzien. In beide compilaties is de algemeene orde dezelfde: Het eerste deel handelt over den koordienst; het tweede over de H. Mis; het derde over plechtigheden eigen aan de verschillende

(12) ACB. III. 1008, p. 104.

(13) ACB. I. 1682-1683.

(14) *Rituel ou Cérémonial des Pères Capucins de la Province de Liège, Soûs le Titre & Protection, de Saint Joseph. Avec Appendice touchant les Offices tant Cléricaux, que Laïcaux. A Liège, Chez Jean Philippe Gramme, Imprimeur et Libraire, ruë des Sœurs de Hasques, à l'Enseigne de S. Jérôme. Avec Permission des Supérieurs.* In-8°, [8-] 256 [-4] blz.

(15) *Caeremoniale sive Compendium Sacrorum Rituum In divino Officio, SS. Missae Sacrificio, aliisque sacris functionibus observandorum... Ad Usum Fratrum Minorum S. Francisci Capucinatorum Provinciae Coloniensis accommodatum Operâ et studio A. V. P. Florentii Bonnensis, ejusdem Ordinis Praedicatoris. Coloniae Typis Arnoldi Metternich. Anno 1689.* In-8° [8-] 302 blz.

(16) *Caeremoniale ad usum Fratrum Minorum Capucinatorum Provinciae Helveticae accommodatum... — Friburgi Nuithonum. M.DCC.XLIII.* In-8°, [8-] 297 [-14] blz. Met titelplaat.

tijden van het kerkelijk jaar ; het vierde (dat in Vlaanderen echter met het derde samengevoegd wordt) over de zorg voor zieken en overledenen ; daarop volgt dan nog een afdeeling over plechtigheden eigen aan den kloosterstaat en over inwendige tucht, met, als aanhangsel, eenige practische kerkelijke benedicties. Doch de gelijkenis tusschen beide compilaties betreft niet enkel den inhoud : er zijn bladzijden in het Vlaamsch Ceremonieel, die bijna letterlijk afgeschreven zijn uit het oudere Zwitsersch handboek. Naast blz. 103 van het jongere werk staat een plaat : Ordo incensationis Altaris, die eenvoudig ook een namaaksel is van de titelplaat die het oudere handboek versiert ; alleenlijk heeft de Vlaamsche graveerder boven in den hoek het cijfer 103 bijgevoegd, om aan te duiden waar dat los blad moest ingelascht worden.

Er zijn natuurlijk ook wel dingen in ons Ceremonieel, die men tevergeefs in het andere zou zoeken. Zoo b.v. geeft men op blz. 249-250 een kapittel *De incendio* (over Brand), dat nogal dikwijls moest te pas komen, daar de Kapucijnen in verscheidene steden van ons land de eerste « pompiers » geweest zijn en het blusmateriaal der gemeenten in bewaring hielden.

Men moet bekennen dat de bewerking van het handboek over het algemeen goed verzorgd is. Op het einde komt een heele bladzijde Errata, zooals gewoonlijk gebeurt ; en nog heeft de corrector niet alle vergissingen bemerkt ; aldus heeft hij niet gezien b.v. dat er op blz. 131, § VII, ter gelegenheid van het kerstfeest, spraak is van de aanbidding « neo-nati *Saltatoris* ! »

Seffens na zijn verschijnen, lokte het nieuwe handboek nogal wat opspraak en critiek uit ; daarom schreef P. Bonaventura naar alle kloosters, dat de noodige veranderingen altijd konden gedaan worden in het aanstaande kapittel en dat men wel zorg moest dragen om door dergelijke vitterijen liefde en eendracht niet te verliezen (17). Feitelijk bleef het Ceremonieel steeds van kracht ; in 1782 werd het zelfs ook opgelegd aan de kloosters der Waalsche provincie en aan die huizen van de Custodie van Duinkerke, die alsdan bij de groote Vlaamsche provincie ingelijfd werden (18). En tot in het begin der XXe eeuw bleef het bij de Belgische Kapucijnen zijn gezag bewaren.

P. HILDEBRAND.

(17) ACB. III. 1008, p. 104.

(18) ACB. I. 6121.